

Arbetslistan: Upp som en sol...

För drygt tjugo år sedan togs ett av de mest intressanta initiativen på mycket länge, Arbetslistan, till att skapa ett nytt arbetarparti i Sverige. Trots att initiativet möttes med stort intresse kom det snabbt att haverera. Arbetslistan, de förhoppningar det gav upphov till liksom de erfarenheter dess utveckling erbjuder med bäring på frågan om ett nytt arbetarparti är väl praktiskt taget okända för en yngre generation. I följande artikel som publicerades 1991 granskade Anders Hagström partiets utveckling.

Arbetslistans öde visar med all önskvärd tydlighet att det inte är så enkelt att bilda ett nytt parti om det inte bygger på en solid grund redan från början. Om förberedelserna är för dåliga så är risken stor att det hela tar en ända med förskräckelse.

Tiden rinner ut for Arbetslistan

Upp som en sol, ned som en pannkaka! Det är nästan osökt som man kommer att tänka på detta uttryck när man kommer in på Arbetslistan.

När partiet höll sin första kongress för lite drygt ett år sedan i Stockholm var optimismen om dess framtid stor.¹ Många såg partiet som det första stora uppbrottet från en socialdemokrati som var på drift höger ut. I dag ett år senare, några månader efter dess andra kongress i Helsingborg, ser Arbetslistans framtid betydligt blekare ut. Förväntningarna har inte infriats, rekryteringen har avstannat och partiet verkar helt upptaget av självförbrännande inre stridigheter.

Det parti som fyra procent uppgav sig beredda att rösta på i en opinionsmätning förra året, är i dag ett litet parti bland flera andra, men utan jämförbara partiers sammansvetsande åsiktsgemenskap.

Vad har hänt?

Lite elakt skulle man kunna kalla Arbetslistans hittillsvarande tillvaro en studie i hur man inte lägger grunden för ett parti. Här skall jag ta upp några av de viktigaste skälen till varför Arbetslistan snabbt gick i stå.

Ingen åsiktsgemenskap

Trots att många av Arbetslistans ledande företrädare i dag gör stor sak av att de är "gamla socialdemokrater" är partiet inte produkten av en politiskt homogen strömning.

Tvärtom kom partiets grundare från en rad olika håll. Några hade ett förflutet i den maoistiska rörelsen, bland annat Kjell Eriksson, den dominerande gestalten på den första kongressen. En annan grupp kom från den trotskistiska rörelsens ytterkant.

Det är dock sant att den största enskilda komponenten var före detta socialdemokrater. Men de "gamla socialdemokraterna" utgjorde inte någon homogen grupp som utmejslat en gemensam politik i ursinnig kamp mot SAP-ledningen. Det enda som förenade dem var just att de haft partibok i SAP och var missnöjda med partiets kurs under senare år. I övrigt gick åsikterna isär.

Kort sagt var spännvidden stor i fråga om åsikter. I själva verket var den avgörande orsaken till partiets tillkomst initiativtagarnas förhoppning om att tiden var mogen för att skapa ett nytt "brett, socialistiskt och demokratiskt arbetarparti" för att fånga upp det jäsande missnöjet med

---

¹ Se Lars Gus Kaages artikel i *Fjärde Internationalen* 3/90 om Arbetslistans bakgrund och första kongress.

socialdemokratins ”Tredje väg”.

Den diffusa profilen kom inte förvånande att ge projektet stor attraktionskraft eftersom det blev möjligt för var och en, och varje grupp, att läsa in sina egna förhoppningar i Arbetarlistan.

Men i grund och botten skapade detta synsätt fler problem än det löste.

Inte homogen

Arbetarklassen är inte på något sätt homogen. Om den vore det skulle för övrigt Arbetarlistan och liknande försök aldrig behövas.

Det är i själva verket under väldigt korta perioder som den är förmögen att samlas som klass bakom gemensamma krav och aktioner, och till och med då finns delgrupper som sluter upp på motståndarnas sida.

Det är inte bara socialt som den är skiktad mellan högutbildade och ofta välbetalda arbetargrupper på den ena kanten och lågutbildade och lågavlönade på den andra.

Den är också politiskt uppsplittrad. Om man tittar på exempelvis de valundersökningar som gjorts stöder inte förvånande majoriteten av industriarbetarna SAP, men tvärsemit vad man lätt kan tro har vänsterpartiet svagare stöd än något av de borgerliga partierna i denna arbetarklassens kärntrupp, som ju av hävd borde vara den mest klassmedvetna.

I det senaste valet 1988 stödde bara 4 procent av industriarbetarna vänsterpartiet kommunisterna – k:et försvann förra året – mot 73 procent för socialdemokraterna, medan centerns, mod era teman och folkpartiets stöd uppgick till 7 respektive 6 och 5 procent. Nästan en femtedel av industriarbetarna hade sina politiska sympatier hos borgarna.²

Inte ens arbetarklassens radikala flygel är nämnvärt enad vad gäller perspektiv, strategi och taktik. Den sträcker sig från radikala reformister som inte har en tanke på att lämna SAP över det politiskt heterogena vänsterpartiet till ren och skär sekterism av KPML(r):s (nu KP) typ.

Ofrånkomligt val

Allt detta gör att Arbetarlistans grundare egentligen stod inför ett ofrånkomligt val:

- Att grunda ett parti på basis av en gemensam principiell grundsyn och ett gemensamt program, även om det så skedde till priset av att inledningsvis stänga ute många av de som fann tanken på att grunda ett nytt socialistiskt arbetarparti sympatisk men som inte var beredda att ställa upp på ett genomarbetat program.
- Att grunda vad som i praktiken skulle vara en bred front kring ett par förenande krav. En front som bara gradvis skulle kunna omvandlas till ett parti på basis av gemensamma erfarenheter och diskussioner. Något som i sin tur förutsatte största möjliga öppenhet och en medveten strävan att dra med alla ingående komponenter i ett gemensamt ansvarstagande för rörelsens organisation och utveckling.

I praktiken kom Arbetarlistans första kongress att försöka sätta sig på gärdsgården. Den antog en diffust program som skulle utgöra partiets ”själ och hjärta”, samtidigt som den i praktiken avvisade det ”breda” perspektivet.

Det är sant att det fanns folk som förespråkade det senare alternativet, men de utgjorde bara en minoritet.

Ingen strategi

Men det räcker inte med att vara överens om viktiga principer och vissa krav för att kunna bygga ett handlingsförmöget parti om man nu vill försöka sig på detta. Man måste också vara överens en strategi, eller uttryck på ett annat sätt: det måste finnas enighet om en övergripande plan för hur

² Se *Vänsterpress* 4/91, sid 4

man skall bygga partiet, och för hur dess principiella målsättningar skall förverkligas.

Men är det något som Arbetarlistan saknar är det just detta och det är inte så märkligt. Är man inte överens om principerna kan man knappast vara överens om det strategiska perspektivet.

Till råga på allt har man försatt sig i en situation där partiets heterogenitet försvårar, om inte omöjliggör, utformandet av en samlande strategi.

Vad värre är att många tycks sakna förståelse för frågeställningen. Allt man har att erbjuda är en traditionell definition på politiskt arbete och i övrigt propaganda om en socialistisk framtid.

Tanken på att det är fullt möjligt och framför allt nödvändigt att utforma en strategi som försöker utgå ifrån nuet och formulera en plan för hur man skall vinna majoriteten av de arbetande för skapandet av ett socialistiskt samhälle, är säkert många av de ”gamla socialdemokraterna” redo att avfärda som ett utslag av ”tokvänstern”

Och det trots att det är en fråga som brytt många av arbetarklassens främsta teoretiker och politiska ledarbegåvningar, från Karl Marx och Friedrich Engels försök i det *Kommunistiska manifestet* till Rosa Luxemburg, för att inte glömma alla de tusentals kämpar som en gång bröt med sin tids djupt misskrediterade socialdemokrati för att grunda den Kommunistiska Internationalen.

Det är för övrigt det främsta skälet till varför vi fortfarande lever i ett kapitalistiskt samhälle: Att ingen kraft inom arbetarrörelsen visat sig förmögen att utforma en framkomlig övergångsstrategi.

Socialdemokratin

Socialdemokratin har aldrig haft några sådana ambitioner. Och det är inte så märkligt.

Den svenska arbetarklassens akilleshäla är just det faktum att den satt och fortfarande sätter sin tilltro till ett parti vars politik utformats av reformvänner ur medelklassen och byråkrater i den fackliga apparaten, grupper som dominerat såväl partiapparaten, som regerings och riksdagsgruppen, för att inte glömma bort alla andra församlingar.

Det SAP i praktiken det gamla partiets högerflygel som framträdde ur den stora partisplittringen 1917 har aldrig varit samhällsomvälvande.

I själva verket har socialdemokratin politik i regeringsställning utformats genom kohandel mellan borgarnas politiska partier, kapitalets representanter och det socialdemokratiska ledargarnityret i ”hela folkets intresse” denna förskönande omskrivning för en politik som lämnat kapitalet i orubbat bo.

Vänsterpartiet har inte heller några sådana ambitioner, om de ens förstår frågeställningen efter decennier av teoretisk och politisk ökenvandring i Sovjets ledband.

Frigörelsen från den östeuropeiska tvångströjan har inte heller lett till någon ökad förståelse för behovet av en övergångsstrategi.

Men det är sant, har man inte ens en gemensam definition av det samhälle man vill ersätta kapitalismen med kan man knappast diskutera vägen dit. I stället ägnar sig olika delar av partiet att fila på sina egna projekt, i den mån de har några.

Det är för övrigt slående att det enda man kan utläsa ur de nio punkter ”för en politik för arbete åt alla”³ som utarbetats av partiets verkställande utskott och tillställts regeringen är ett traditionellt statsinterventionistiskt recept: öka de offentliga utgifterna för att möta krisens verkningar.

Ingen arbetarmakt

Det finns inte ett ord om strategi för arbetarmakt i deras förslag. Inte en enda åtgärd syftar till arbetarklassens mobilisering för att lösa krisen med sina egna metoder och målsättningar.

³ Uppgiften är hämtad från *Rött, blått, grönt*, en bok om 1988 års riksdagsval av valforskarna Mikael Giljam och Sören Holmberg.

Allt det handlar om är vad statsapparaten skall göra för att hålla arbetarklassen skall få behålla sina jobb. Kort sagt, när väl vänsterpartiets ledning lämnar retoriken och försöker vara konkreta visar det sig att det är staten som subjektet och arbetarna som är objektet!

I själva verket kunde förslaget ha lagts fram av den socialdemokratiska ledningen innan den tappade tilltron till efterkrigsboomens omskrutna "keynesianism" i stagnationens trask på 70-talet.

Man blir inte nämnvärt förvånad när man i samma nummer av *Vänsterpress* som niopunktsförslaget presenteras kan läsa en lång intervju med en av partiets ledande företrädare, Lennart Beijer, som i grund och botten argumenterar för en effektivare och givetvis mänskligare svensk kapitalism.

Det är förvisso sant att några av Arbetarlistans komponenter förstår behovet av en övergångsstrategi, men alldeles bortsett från att de oftast har en mycket schematisk tolkning av vad en sådan skulle innebära representerar de en minoritetsåsikt utan större betydelse i partiet.

Fackföreningarna

Ett viktigt element i varje strategi för socialistisk samhällsförändring är insikten om det nödvändiga i att ta kamp om ledarskapet för arbetarklassens organisationer, i främsta rummet de fackliga organisationerna, för att slita loss dem ur den socialdemokratiska fackföreningsbyråkratins järngrepp.

I själva verket är fackföreningarna grundbulten i den socialdemokratins kontroll över arbetarklassen. Det är via kontrollen av de fackliga apparaterna som den kan hålla igen och/eller manipulera arbetarnas missnöje, och inte minst isolera eller på annat sätt oskadliggöra alla protester och oppositioner inom arbetarleden.

Det senaste klubbvalet på Volvo i Göteborg i slutet av februari är ett av många exempel på vilken vikt socialdemokratin lägger vid sin kontroll över den fackliga apparaten.

Utmanade av Fackligt Oberoende ställde den socialdemokratiska apparaten hundratals valarbetare på fötter. Utan att gå miste om ett öre i förlorad arbetsinkomst kunde dessa gå runt på betald arbetstid och agitera bland arbetarna, medan Fackligt Oberoendes valarbetare inte fick ett öre, ja till och med betalade i form av förlorad inkomst för sina insatser. Trots detta fick Fackligt Oberoende 34 procent av de avgivna rösterna.

Klubbvalet på Volvo är också intressant därför att Arbetarlistan på Volvo vägrade stödja Fackligt Oberoende, med motiveringen att socialdemokraterna och Fackligt Oberoende var två lika dåliga alternativ.

På kongressen i Helsingborg ifrågasattes detta agerande, även om det inte fördes någon egentlig diskussion om frågan. Man antog dessutom ett fackligt avsnitt av partiprogrammet som ligger i linje med det Fackligt Oberoende kämpar för.

Men det oklart hur väl förankrat detta verkligen är i partiet. På kongressen i Helsingborg hördes till och med röster som ifrågasatte Arbetarlistans rätt att överhuvudtaget formulera en facklig politik.

Så länge partiet är oenigt på den punkten kommer det att vara rejält handikappat i kampen för att vinna arbetarnas flertal.

Enhetstaktiken

Ett annat viktigt element i varje strategi är insikten om att skapa enhet med andra grupper kring gemensamma krav och målsättningar.

Det kan låta som en självklarhet. Men som Arbetarlistans ställningstagande i fråga om valsamverkan med vänsterpartiet visar, har stora delar av partiet en mycket självtillräcklig inställning.

På kongressen i Helsingborg motiverades avvisandet av valsamverkan med vänsterpartiet med i huvudsak följande argument:

- Vänsterpartiet är ett djupt misskrediterat parti till följd av banden till Östeuropa och upplevs inte

som ett arbetarparti av den överväldigande majoriteten av den svenska arbetarrörelsen;

- partiet ”kännetecknas framför allt av sitt parlamentariska arbete” och stöd till socialdemokratin;
- Arbetarlistan är ”inte berett att suddas bort sin profil till förmån för 'samverkan' vars huvudsyfte är vänsterpartiets fortsatta närvaro i riksdagen”.

Citaten är hämtade från Alexander Fuentes föredragning med titeln ”*Arbetarlistan i årets riksdagsval*”.

Avvisandet av valsamverkan kan nog verka konsekvent utifrån denna argumentation, även om den uttrycker en mycket orealistisk hållning för ett så litet parti som Arbetarlistan trots allt är.

Ty även om det är sant att vänsterpartiet inte uppfattas som ett seriöst alternativ av den överväldigande majoriteten av de svenska löntagarna, utgör det fortfarande det största partiet till vänster om socialdemokratin med ett betydligt större inflytande i arbetarleden än vad Arbetarlistan ännu kunnat uppvisa.

Men det är viktigt att notera att nej i viss utsträckning också är ett uttryck för ”surt sa räven om rönnbären”.

Arbetarlistans ledning, eller åtminstone delar av den, däribland Alexander Fuentes, diskuterade faktiskt möjligheterna till valsamverkan med vänsterpartiet. Men av någon anledning resulterade dessa diskussioner inte i något

Sören Westerholm

Trots den inställning som manifesterades på kongressens deltar ändå ett av partiets mest kända namn, Sören Westerholm från Oskarshamn, i valsamverkan med vänsterpartiet. Det är Arbetarlistan i Kalmar som kandiderar på vänsterpartiets vallistor i såväl riksdags som kommunal och landstingsvalen.

Det är också något som lett till ett öppet slagsmål om vad Arbetarlistan egentligen beslöt på sin kongress.

Enligt listans styrelse sa kongressen kategoriskt nej till valsamverkan, men enligt Westerholm handlade beslutet bara om nej till centralt samarbete.

Formellt har Sören Westerholm rätt trots att Arbetarlistans styrelse försöker utesluta honom för att ha brutit mot kongressens beslut.

Det beslut som togs på kongressen gav faktiskt utrymme för lokal valsamverkan. Men det säger inte så lite om situationen inom Arbetarlistan att partistyrelsen inte bara dribblar med kongressbeslut utan också försöker tillgripa uteslutningar för att få sin vilja igenom. Och då är vi inne på den minst aptitliga delen av Arbetarlistans korta historia.

Häxjakterna

I och med att det inte fanns en stark och handlingskraftig majoritet som var överens om partiets politiska ståndpunkter och därför kunde lägga grunden för en seriös diskussion om partiets program, strategi och taktik på viktiga områden, kunde man inte hålla tillbaka och stävja den ”debatt”, eller rättare sagt den form som de politiska motsättningarna bara kunde komma till uttryck i stället: personkonflikterna.

Var och en som har någon som helst erfarenhet av den stormiga seglats som vänsterpolitik vanligtvis utgör vet också att det inte finns någon mer destruktiv och upprivande form av ”debatt” än personkonflikter.

Arbetarlistans uppgörelser utgör inget undantag. I själva verket bekräftar de regeln om att ju oklarare meningsskiljaktigheterna är desto fränare debatt. Ty här kan man inte skylla på ungdomligt oförstånd. I ett gradvis alltmer uppskruvat tonläge har anklagelser och motanklagelser haglat mellan medelålders gubbar och gummor som allihop lämnat pubertetsålderns finnhighet för bra mycket

länge sedan.⁴

”Blodad tand”

Ett av offren blev Kjell Eriksson. I en inflammerad häxjakt drevs den första kongressens ”starke man” ut ur partiet anklagad för maktlystnad och förskingring.

Har man väl fått blodad tand är det svårt att sluta, som yrkesmördaren sa. Nu rullar häxjakten vidare, och i skrivande stund är det enligt Erikssons efterträdare, Stig Östlund, ”SKP-are”, som den före detta SAP-medlemmen Gunnar Törnér, som står på tur. Ironiskt nog utpekades Törnér av Kjell Eriksson som en av dem som låg bakom klappjakten på honom.

Men det var Törnér, huvudarkitekten för partiets första programmatiska dokument, som kom att inleda den mycket omskrivna och hätska uppgörelsen på kongressen i Helsingborg genom att förklara att valet till ny partistyrelse varit bland det mest odemokratiska han upplevt.

Törnér, som också varit Wiklunds motkandidat i ordförandeval, avsåg sig nomineringen till partistyrelsen, samtidigt som han förklarade att han skulle stanna kvar i partiet och slåss för sina åsikter.

Detta blev tydligen för mycket för det kotteri av ”gamla socialdemokrater” kring Åke Wiklund⁵ som nu uppenbarligen anger tonen i den nya partistyrelsen.

Drevet går på nytt..

Tiden rinner ut

Förmår inte Arbetarlistan ta itu med sina problem, som i sig själva innebär en smärtsam men nödvändig uppgörelse med en betydelsefull del av dagens Arbetarlista, kommer partiet snart att förlora all betydelse.

Det finns nämligen inget obönhörligare än socialistisk politik. Den kräver yttersta klarhet och konsekvens. Otaliga är de partiprojekt som havererat till följd av sin oförmåga eller ovilja att leva upp till de hårda krav som verkligheten ställer på varje grupp som försöker att gå mot strömmen.

Arbetarlistan kommer inte att utgöra något undantag. Tvärtom pekar det mesta mot att Arbetarlistans tid håller på att rinna ut.

Artikeln publicerades ursprungligen i Socialistiska Partiets teoretiska tidskrift *Fjärde Internationalen* nr 2/91. Artikelförfattaren följde för Socialistiska Partiets veckotidning *Internationalens* räkning Arbetarlistans båda kongresser.)

⁴ Det berömda slagsmålet på kongressen är betydligt upphäusat. Vad som hände var att en upphetsad medlem gav en annan medlem en dansk skalle i en paus. Den attackerade klarade sig utan allvarliga men, och gärningsmannen bad sedermera om ursäkt.

⁵ Det räcker med att läsa det senaste numret av Arbetarlistans tidning *Fotfolket* (1/91) för att få en uppfattning om symbolgestalten Wiklunds förmåga att samla och ena sitt sargade parti. Samtidigt som han manar till uppslutning bakom Arbetarlistan, kan han inte låta bli att slänga ur sig den ena våldsamma beskyllningen efter den andra om bakdanteri och intriger gentemot förespråkare för andra åsikter i sitt eget parti. Det är verkligen att bädda för fortsatta stridigheter.